

AREAALSUITBREIDING VAN *SYMPETRUM PEDEMONTANUM* (ALLIONI) IN
NOORDWEST EUROPA IN DE PERIODE 1953–1985.

Het voorkomen van *Sympetrum pedemontanum* in deze eeuw in Noordwest Europa heeft een onregelmatig karakter. Van de periode rond de eeuwwisseling zijn er waarnemingen van deze soort bekend, zoals bijvoorbeeld

een waarneming rond 1906 bij Hamburg (Fisher in: Schorr, 1990). Daarna hebben waarnemingen lange tijd ontbroken. In 1953 werd de soort, voor het eerst sinds lange tijd in het toenmalige Oost-Duitsland (DDR) waargenomen, aan de uiterste oostgrens: in de omgeving van Frankfurt an der Oder. Hij breidde zich tot in de zeventiger jaren over een groot deel van de DDR naar het westen uit: Lübben (1957), Potsdam (1965), Halle (1966), Gera (1969), Leipzig (1969), Karl Marx Stadt (1973) en Dresden (1973) (Stöckel, 1974). In de periode 1970–1975 bereikte de soort Niedersachsen (in het toenmalige West-Duitsland). In de tachtiger jaren breidde de soort zich verder uit zowel naar het noorden (in de DDR tot aan de Oostzeekust en in West-Duitsland tot aan Hamburg; Köningstedt, 1985, Fisher, 1984) als naar westen (de eerste waarneming van deze soort in Nordrhein-Westfalen werd gedaan in 1982; Jödicke, 1990). De westelijkste populatie is vrijwel zeker de populatie in de Maten, bij Den Diel/Mol in noord-België (Michiels, 1984). De soort werd daar door de auteur vanaf 1980/1981 waargenomen. Schematisch is deze uitbreiding naar het westen in figuur 1 weergegeven.

Er is mij één uitzondering bekend van een waarneming die niet in dit plaatje past. Dat is een waarneming uit 1971 bij Postel (in noord-België, nabij Den Diel/Mol). Er zijn verschillende verklaringen voor deze uitzonderlijke waarneming mogelijk. Als eerste kan het zijn dat zich hier toen reeds een eerste zwerver uit het oosten (of misschien uit het zuiden, *vide infra*) hier had aangediend. Een tweede mogelijkheid is dat zich bij Den Diel/Mol deze eeuw een zeer kleine populatie heeft kunnen handhaven. Dit laatste zou ondersteund kunnen worden door het feit dat de watertjes in dit gebied bij Den Diel/Mol zeer speciaal zijn: matig voedselrijk en enigszins kalkhoudend. In dat geval zou daar een zeer klein refugium zijn geweest dat bij de uitbreiding van de soort in noordwest Europa een extra rol zou kunnen hebben gespeeld. Een derde mogelijkheid —die niet geheel uit te sluiten is— zou een verschrijving van het jaartal kunnen zijn.

Sympetrum pedemontanum komt ook in midden-Europa (ondermeer in zuid-Duitsland en noordoost-Frankrijk) voor. De soort komt hier wellicht het meest optimaal voor in de zuidelijke Rijnvallei in Baden-Württemberg voor (Schorr, 1990). Ik ben er hierboven vanuit gegaan dat het voorkomen in deze streken geen directe rol heeft gespeeld in de uitbreiding in noordwest-Europa. Dit is echter niet geheel uit te sluiten. De rol van deze populaties zal echter pas door nauwkeuriger bestudering van de (weinig) waarnemingen

uit noordoost-Frankrijk en België in de periode 1960–1980 vastgesteld kunnen worden. In deze periode zijn in iedergeval geen waarnemingen uit het westelijk deel van midden-Duitsland (Saarland, Rheinland-Pfalz en Nordrhein-Westfalen) bekend (Schorr, 1990). Hierdoor lijkt het niet aannemelijk dat de populatie in noord-België via dit deel van Duitsland vanaf de zuidelijke Rijnvallei gekoloniseerd zou kunnen zijn.

De eerste waarneming van deze soort in Nederland is gedaan bij Luyksgestel: een mannetje op 27 juli 1982 (eigen waarneming). Het eerste verzamelde exemplaar is een week later op 4 augustus 1982 bij Soerendonk verzameld (Huys & Peters, 1984). Na 1982 wordt de soort in Nederland onregelmatig en vrijwel altijd met één individu tegelijk waargenomen. Alle waarnemingen zijn gedaan ten zuidoosten van de lijn Tilburg-Nijmegen (zie ook van Buggenum & Hermans, 1985). De eerste waarnemingen die mogelijk in de richting wijzen dat *Sympetrum pedemontanum* zich in zuidoost-Nederland voortplant, zijn gedaan door Ivo Raemakers die in de jaren 1991–1993 de soort bij een beekje langs de spoorlijn bij het Weerterbos waarnam (zie 'Het libellenjaar 1993', elders in dit Contactblad). Zolang er in Nederland nog geen zekere voortplanting is aangetoond, blijft de soort hier de status van 'onregelmatige gast' houden.

Sympetrum pedemontanum blijkt zijn areaal in noordwest-Europa in de periode 1953–1985 sterk te hebben uitgebreid. Doordat de soort zo opvallend en onmiskenbaar is, zodat er nauwelijks sprake kan zijn van verkeerd gedetermineerde individuen, is het wellicht zeer zinvol voor deze soort alle waarnemingen uit excursieboekjes naar boven te krijgen. Een geheel complete reconstructie van deze uitbreiding is met de nu bekende data namelijk nog niet eenduidig te geven.

Literatuur:

Buggenum, H.J.M. van & J.T. Hermans, 1985. *Sympetrum pedemontanum* Allioni, 1766, weer in Limburg gevonden (*Odonata; Libellulidae*), met een overzicht van alle recente vindplaatsen uit Nederland en de grensstreken. Natuurhist. Maandbl. 74(2): 26-29.

Fisher, C., 1984. *Sympetrum pedemontanum* (Allioni) und *Tjederina gracilis* (Schneider) in Schleswig-Holstein (*Insecta: Odonata, Neuroptera*). Drosera 84(1): 51-52.

Huys, L.G.J. & H.P.J. Peters, 1984. *Sympetrum pedemontanum* (Allioni,

1766) in Nederland waargenomen (*Odonata: Libellulidae*). Ent.Ber.(Amst.) 44(2): 21-24.

Jödicke, R., 90. Die Bestandsentwicklung von *Sympetrum pedemontanum* (Allioni, 1766) in Nordrhein-Westfalen während der 80er Jahre (*Anisoptera: Libellulidae*). Libellula 9 (3/4): 133-137.

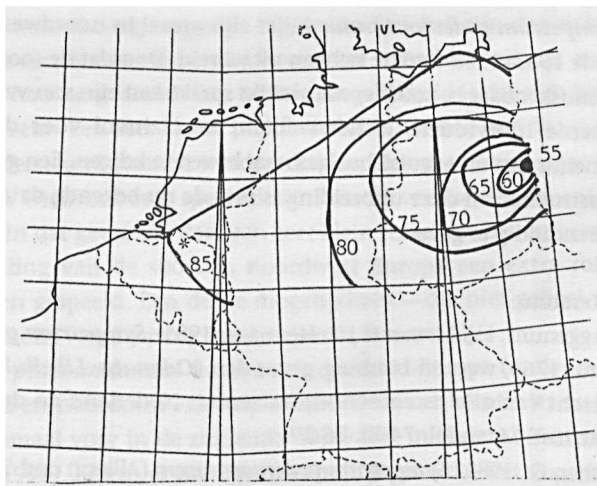
Königstedt, D., 1985. Nachweise der Gebänderten Heidelibelle (*Sympetrum pedemontanum* (All.) an der Ostseeküste der DDR (*Insecta, Odonata, Libellulidae*). Faun.Abh.Mus.Tierk. Dresden 13(1): 111-112.

Michiels, N., 1984. Inleidende oecologische studie van drie coëxisterende *Sympetrum* soorten (*Odonata, Libellulidae*) in Den Diel, Mol. Universitaire Instelling Antwerpen, 161 pp.

Schorr, M., 1990. Grundlagen zu einem Artenhilfsprogramm Libellen der Bundesrepublik Deutschland. Ursus Scientific Publications, S.I.O., Bilthoven, 512 pp.

Stöckel, G., 1974. Zur Verbreitung von *Sympetrum pedemontanum* Allioni und *Orthetrum brunneum* Fonsc. (*Odonata*) in der DDR. Entomol.Nachr. 18(7): 97-104.

Marcel Wasscher

Figuur 1: Kaartje met schematisch weergegeven de uitbreiding van *Sympetrum pedemontanum* in Noordwest Europa in de periode 1953 - 1985 in 5 jaarsperioden

LEGENDA: '85' - betekend areaalsuitbreiding van de soort in dat gebied in de periode 1980 - 1985.

* - geeft aan de plaats van de enige uitzondering op het geschetste beeld (een waarneming bij Postel in noord België in 1971; zie tekst).